

С.Ш. Арыстанбек

Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Қазақстан, Алматы қ.
e-mail: sara.arystanbek@mail.ru

ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ БАҒАЛАУ ТЕХНОЛОГИЯСЫ НЕГІЗІНДЕ ШЕТ ТІЛІН ЖАЗУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ (B1 ДЕҢГЕЙІ)

Ұсынылып отырған мақалада білім алушыларда шет тілін жазу дағдыларын B1 деңгейінде қалыптастыру ерекшеліктері қарастырылды. Жазу адамзат баласының дыбыстық сөйлеу негізінде, әр елдің мәдениеті мен дәстүрінің айнасы ретінде, тұлғаның білім мен жинақталған тәжірибесінде пайда болды. Ол шетелдік оқытуда маңызды рөл атқарады. Бұл мақалада Шет тілін жазу дағдыларын меңгерудің тәсілі ретінде қалыптастырушы бағалау технологиясының тиімділігі сараланады. Шет тілін оқытуда маңызды болып саналатын – жазу дағдысының алатын рөлі және оның ерекшеліктері туралы ақпарат берілді. Сонымен қатар, мақалада оқу мен оқытуды жетілдірудің тетігі – қалыптастырушы бағалаудың оқу үдерісіндегі маңыздылығы көрсетілген және қалыптастырушы бағалау технологияларының түрлері, оны қолдану әдістері қарастырылды. Күнделікті сабақта оқушылардың ілгерілеуін, меңгеру деңгейін өлшеу үшін қолданылатын қалыптастырушы бағалаудың негізгі мақсаты мен компоненттері көрсетілген. Қалыптастырушы бағалау технологиясы негізінде оқушыларды бағалауда бағалау критерийлері және параметрлер пайдаланылады, бағалаудың әртүрлі нысандарын қолдануға болады: өзара бағалау, өзін-өзі бағалау, топтар арасындағы бағалау. Зерттеу нәтижесі бойынша шет тілін жазу дағдыларын жақсартуға қалыптастырушы бағалауды қолданудың әсері анықталып және соның аясында қолданылған түрлі әдіс-тәсілдердің тиімділігі анықталды.

Түйін сөздер: тіл, жазу дағдысы, шет тілі, қалыптастырушы бағалау, технология, хат, сөйлеу, деңгей, ереже.

S. Arystanbek

Abai Kazakh National pedagogical university, Kazakhstan, Almaty
e-mail: sara.arystanbek@mail.ru

Formation of Foreign Language Writing Skills Based on Formative Assessment Technology (B1 level)

The article discusses the features of the formation of students' skills of writing a foreign language at the level of B1. Writing skills arose on the basis of the sound speech of the human race, as a mirror of the culture and traditions of each country, in the knowledge and accumulated experience of the individual. It plays an important role in teaching a foreign language. This article differentiates the effectiveness of formative assessment technology as a way of mastering writing skills in a foreign language. Information was provided on the role of writing skills and their features, which are important when teaching a foreign language. In addition, the article shows the mechanism of improving teaching and learning – the importance of formative assessment in the educational process and the types of technologies of formative assessment, ways of its application. Shown the goals of the components of formative assessment used to measure progress, the level of learning by students in a daily lesson. When assessing students based on the technology of formative assessment, different forms of assessment are used: peer assessment, self-assessment, group assessment. The results of the study revealed the impact of the use of formative assessment on the improvement of writing skills in a foreign language and the effectiveness of various methods used in this context.

Key words: language, writing skills, foreign language, formative assessment, technology, writing, speech, level, rule.

С.Ш. Арыстанбек

Казахский Национальный педагогический университет имени Абая, Казахстан, г. Алматы
e-mail: sara.arystanbek@mail.ru

**Қалыптастырушы бағалау технологиясы негізінде
шет тілін жазу дағдыларын қалыптастыру
(B1 деңгейі)**

В статье рассмотрены особенности формирования навыков иноязычной письменной речи у обучающихся на уровне B1. Письменные навыки возникли на основе звуковой речи человеческого рода, как зеркало культуры и традиций каждой страны, в знаниях и накопленном опыте личности. Они играют важную роль при обучении иностранному языку. В статье дифференцируется эффективность технологии формативного оценивания как способа овладения навыками письма иностранным языком. Предоставлены результаты исследования о роли навыков письма и их особенностях, которые важны при обучении иностранному языку. Кроме того, в статье показан механизм совершенствования преподавания и обучения – важность формативного оценивания в образовательном процессе и виды технологий формативного оценивания, способы его применения. Показаны цели и компоненты формативного оценивания, используемые для измерения прогресса, уровня усвоения учащимися на ежедневных занятиях. При оценивании студентов на основе технологии формирующего оценивания используются критерии и параметры оценивания, могут использоваться разные формы оценивания: оценивание сверстниками, самооценка, групповое оценивание. По результатам исследования выявлено влияние использования формирующего оценивания на улучшение навыков письма на иностранном языке и эффективность различных методов, используемых в этом контексте.

Ключевые слова: язык, навыки письма, иностранный язык, формирующее оценивание, технология, письмо, речь, уровень, правило.

Кіріспе

Жазу адамзат баласының дыбыстық сөйлеу негізінде, әр елдің мәдениеті мен дәстүрінің айнасы ретінде, тұлғаның білім мен жинақталған тәжірибесінде пайда болды. Ол шетелдік оқытуда маңызды рөл атқарады. Шет тілінде жазу мәселесімен бірқатар зерттеушілер айналысты, олардың ішінде: Л.С. Выготский, Н.И. Гез, М.В. Ляховицкий, А.А. Миролубов, И.А. Зимняя, А.Р. Лурия, Д.Н. Богоявленский, Н.Д. Гальскова, Е.Н. Соловова, Д.Б. Эльконин, Л.М. Фридман және Ж. Пиаже бар.

Жоғарыда аталған ғалымдар жазу ұғымына әртүрлі анықтамалар береді, алайда барлығы дерлік жазудың өте көп өлшемді және күрделі құбылыс екенін баса айтады. Сонымен жазу жайлы авторлардың пікірі төмендегіше өрбиді.

Е. Пассов жазуды – сөйлеу тілінің тәуелсіз, репродуктивті және өнімді түрде жүзеге асыратын негігі түрі деп есептейді. (Пассов, 2000) [1,21 б]

Г. Рогов жазуды күрделі сөйлеу қабілетіне телиді, графикалық белгілер жүйесінде адамдардың қарым-қатынасын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді деп санайды. (Рогова, 1988) [2,135 б]

Е. Солововада да «жазу – күрделі сөйлеу қабілеті, графикалық белгілер жүйесінің қосым-

ша көмегімен жүзеге асырылатын қарым-қатынас құралы» дейді. (Соловова, 2002) [3,114 б]

Н. Гальскова жазуды – жалғастыру және бекітумен байланысты өнімді сараптамалық-синтетикалық қызмет ретінде анықтайды. (Гальскова, 2003) [4,94 б]

Байқағанымыздай әртүрлі авторлардың пайымы бір тұжырымның аясында өрбиді. Жазу қабілеті – күрделі құбылыс және келесі дағдыларды қажет етеді:

- хат белгілерінің жазылуы, яғни каллиграфия;
- сөйлеу дыбыстарын барабар графикаға дұрыс қайта кодтау белгілері немесе орфография;
- жазбаша мәлімдеменің құрылысы, яғни композиция;
- жазудың лексикалық және грамматикалық дағдылары.

Бірінші және екінші топтардың дағдыларын жазу техникасы деп атауға болады. Үшінші және төртінші топтардың дағдылары құрамы жағынан да, сапасы жағынан да біршама өзгеше.

Сонымен жазуды үйрену – бұл каллиграфия, графика, орфография, тыныс белгілері, сондай-ақ лексикограммалық және композициялық дағдыларды игеру. Жазу және жазу техникасын игерудің мақсаты – графика мен емлені меңгеру. Сондықтан жазу тілді үйренуде маңызды құрал ретінде қарастырылады.

Тілді үйренудегі жазудың рөлі артқан сайын жазу дағдысын қалыптастыру тәжірибесі де маңызды бола түсті. Шет тілінде жаза білу дағдысы бірнеше себептерге байланысты өзекті. Бүгінгі күні саяхаттау, шетелдік фирмаларда жұмыс істеу, халықаралық конференциялар мен тәжірибе алмасу бағдарламаларына қатысу, интернет арқылы сөйлесу мүмкіндігі мол. Тиісінше мұның бәрі сауалнамалар мен декларацияларды толтыру, іскери хат алмасу, түйіндеме жасау, эссе мен баяндамалар жазу қабілеттерін қамтиды. Ол үшін жазбаша түрде ойлар мен идеяларды білдіріп, композицияның негіздерін игеріп, стиль ерекшеліктерін білу керек.

Жазу – оқу процесінде қалыптасатын ең күрделі дағдылардың бірі. Жазуды үйренудің маңызды элементі жазудың графикалық шеберлігін және орфографиялық дағдыларды қалыптастырумен сипатталады. Психологтардың пікірінше ақпаратты әртүрлі тәсілдермен игеруде жазу дағдыларын үйретудің рөлі маңызды. Зерттеулер естіген мәлімет 10%-ға, көрген 20%-ға, естіп әрі көрген 30%-ға, жазған 50%-ға, айту арқылы 70%-ға, жолдасын оқыту арқылы 90%-ға игерілетін анықтады. (Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ, 2017) [5,12 б]

Жазу сәтті оқу іс-әрекеті үшін ғана емес өзін-өзі тексеру дағдысын қалыптастырудың жақсы құралы ретінде қызмет етеді. Жазу білім алушылардың білімі мен дағдыларын жүйелеуге, өзін-өзі бақылауға және өзін-өзі түзетуге өте ыңғайлы әдіс. Жазу мен сөйлеу үлкен мәнге ие және қалай ойлауға, үйренуге, сондай-ақ жеке дамуға әрі өзге адамдармен қарым-қатынасқа әсер етеді.

Жазу дағдысы лингвистикалық білімді сақтауға мүмкіндік береді, ойлаудың сенімді құралы ретінде қызмет етеді, шет тілінде сөйлеуді, тыңдауды және оқуды ынталандырады. Жазу дағдысын оқытудың мақсаты – жазбаша белгілерді, жазбаша сөйлеу туындысының мазмұны мен нысанын меңгеруді қамтитын білім алушылардың жазбаша коммуникативтік құзыреттілігін қалыптастыру.

Жазу дағдыларын оқытудың міндеттері оқушылардың қажетті графикалық автоматтарын, ойлау дағдысы мен ойды, кеңейтілген білім мен дүниетанымды қалыптастыру, мәдениет пен зияткерлік дайындықты игеру жазбаша сөйлеу жұмысының мазмұнын құру, қалыптастыру мазмұны, сөйлеу стилі туралы шынайы идеялар және жазбаша мәтіннің графикалық формасын құрайды. Жазуды оқытудың мазмұнына графика,

орфография, жазу кіреді. Жазу техникасын үйрену алфавитті, орфография мен пунктуацияны меңгеруді қамтиды.

Әдіснама және зерттеу әдістері

Тіл деңгейіне сәйкес жазу дағдысын меңгерудің өзіндік ерекшеліктері аз емес. B1 немесе Intermediate деңгейі шет тілін меңгерудің орташа деңгейі. Intermediate деңгейінде оқу, хат жазу немесе өз пікірін білдіру арқылы талқылауға қатысу үшін таныс жағдайларда шет тілін қолдана алады. Шет тілдік сөздік қоры 2000-3000 сөзді құрайды. Бұл деңгей шағын мәтін, түйіндеме, хат жазу мүмкіндігін береді. [6]

Орташа деңгейге негізгі грамматиканы қайталау және білімді тереңдету кіреді. Бұл деңгейдің мүмкіндіктер аумағы, төмендегілерді қамтиды:

- Етістіктердің барлық шақтары (Present, Past, Future);
- Модальдік етістік;
- Инфинитивті және герундты қолдану ерекшеліктері;
- Сын есімдерді салыстырудың салыстырмалы және жоғары дәрежелері;
- Белгілі және белгісіз артикл (a/ an, the);
- Санды анықтайтын сөздерді қолдану (some/any, a few/a little, much/many/a lot of);
- Шартты сөйлемдердің үш түрі (1st, 2nd and 3rd Conditionals);
- Анықтауыштар және олардың түрлері;
- Тікелей сөйлеуді жанама тілге аудару;
- Жарамды және пассивті кепіл;
- Фразалық етістіктерді қолдану.

Intermediate немесе B1 деңгейінде грамматиканың бұрын үстірт әсер етпеген немесе қамтылмаған аспектілері қарастырылады. Эмоциялар мен тәжірибелермен бөлісуге мүмкіндік бар. Сондай-ақ қарапайым іскерлік хаттарды жазуға, ресми қағаздарды толтыруға болады. Ағылшын тіліндегі ресми іскерлік және сөйлесу стильдерін қолдану әрі олардың арасындағы айырмашылықты түсіну қабілеті бар.

Intermediate деңгейіндегі білім алушы келесі тақырыптар бойынша лексиканы білуі керек:

- Отбасы және тұлға;
- Сыртқы түр мен мінез-құлық;
- Жұмыс және мамандық;
- Бизнес және ақша;
- Білім;
- Көлік және саяхат;
- Табиғат, қоршаған орта, экология;
- БАҚ;

- Кино;
- Өнер;
- Дүкенге бару;
- Өмір стилі;
- Мәселелер мен жетістіктер;
- Қылмыс әлемі.

Әлбетте жазу дағдысын қалыптастыру сөйлеу әрекетінің кез келген түрі сияқты әдіснамалық тәсілдің ажырамас бөлігі. XIX ғасырдың соңында қолданбалы лингвистикада жазу дағдысы шет тілінде көмекші қызмет ретінде қабылданды, оның көмегімен ауызша формалар бекітілді.

Т. Силва тұжырымдаған шет тіліндегі жазу дағдысы «мақсатты және контекстік коммуникативті өзара әрекеттесу білімін құрастыру және беру» Жазу моделі автор, оқырман, мәтін және контекст компоненттерінің өзара әрекеттесуін білдіреді. Шет тілінде жазу теориясы шетел әдістемесінде XXI ғасырдың басында дамыды. (Энн Драгемарк Оскарсон, 2009) [7,57 б]

Қалыптастырушы бағалау – бұл жоғары тиімді стратегия және білім алушыларға шет тілінде жазу дағдысын қалыптастыруда оң нәтиже береді.

Трейси Токухама-Эспинозаның пайымынша «қалыптастырушы бағалау ең жақсы қолданылатын сыныптар – бұл мұғалім де, оқушы да тұрақты, саналы және сапалы кері байланыс арқылы оқитын сыныптар». (Эспиноза, 2015) [8,141 б] Расында қалыптастырушы бағалаудың принциптері арқылы белгілі-сипаттамалық кері байланыс білім алушыға жұмыста не нәтижелі және не үшін олай екенін көрсетеді. Сондай-ақ нәтижені жақсарту үшін келесі қадамдарды қайта жоспарлауға мүмкіндік береді. Осылайша қалыптастырушы бағалау шет тілде жазу дағдысын қалыптастыруда жеңімпаз формула болып табылады, ол арқылы тәуелсіз оқыту дағдылары жетілдіріледі, өнімділік жақсартады.

Ағылшын тілін қосымша тіл ретінде қолданатын білім алушыларға арналған білім беру саласындағы зерттеулер қалыптастырушы бағалаудың құндылығын мойындады. Профессор Джон Хэтти 2009 жылғы «Visible Learning» атты алғашқы еңбегінде қалыптастырушы бағалау білім алушылардың үлгеріміне әсер ететіндігін көрсетті. [9]

Көбіне үлгерімнің төмен болуының себебі білім алушылардың білімін объективті бағалаудың, оқуда ынталандырудың, уәждеменің болмауымен түсіндіріледі. Бұл қандай әдіс-тәсілдерді қолдану қажет деген заңды сұрақ туындатады. Қалыптастырушы бағалау техно-

логиясы негізінде параметрлер, бағалау критерийлері пайдаланылады, бағалаудың әртүрлі нысандарын қолдануға болады: өзара бағалау, өзін-өзі бағалау, топтар арасындағы бағалау. Қалыптастырушы бағалау оқу процесі кезінде оқытуды қолдайды. Бұл жеке сабақ емес, оқу мен оқу процесінің ажырамас бөлігі. Қалыптастырушы бағалау үздіксіз жүретін процесс, әр адамның білім деңгейін жақсарту үшін жағдай жасайды. Күн сайын әр сабақта қолданылады. Мұнда тақырыпты меңгеру үшін қалыптастырушы бағалаудың әртүрлі тәсілдері қолданылады. Басты мақсат проблемаларды анықтау үшін емес, нәтижелі процесті жоспарлауға бағытталады. Ең маңыздысы тәсілдің әмбебаптығы және әдістерінің ерекшелігі әр түрлі сабақтарды жоспарлауға мүмкіндік береді, бұл оқу процесіне білім алушыларды ынталандыру үшін негізгі шарт ретінде қызмет атқарады. [10]

Қалыптастырушы бағалаудың мақсаты – оқу процесінде алынған аралық нәтижелер негізінде мұғалім мен білім алушылардың іс-әрекетін түзету болып табылады. Осы түзету мұғалімнің білім алушылармен бірге оқу нәтижелерін жақсарту үшін міндеттер қоюын қамтиды.

Қалыптастырушы бағалаудың негізгі компоненттері төмендегілерді қамтиды:

- Мұғалім-оқушы тиімді кері байланысын қамтамасыз ету;
- Білім алушылардың оқу процесіне белсенді қатысуы;
- Бағалау нәтижелерін ескере отырып, оқу процесін түзету;
- Бағалаудың оқушылардың мотивациясы мен өзін-өзі бағалауына терең әсерін мойындау, бұл өз кезегінде оқуға маңызды әсер етеді;
- Оқушылардың өз білімдерін өз бетінше бағалай білуі.

Қалыптастырушы бағалау әдістерінің ерекшелігі – бұл әр сабақта күнделікті тәжірибеде қолданылатын бағалау, яғни мұғалім мен білім алушы оқытудың алғашқы кезеңдерінде-ақ білім сапасына әсер ете алады. Сонымен қатар қалыптастырушы бағалау студенттер үшін де, мұғалім үшін де қолайлы түрде қолданылады. (Қ.М. Нағымжанова, Г.У. Арыстанқұлова, 2017) [11,103 б]

Аталған технология мұғалімнің білім алушымен кері байланысының шексіз ағыны және оқыту процесін жақсарту мақсатында өзара қарым-қатынасқа түзетулер енгізуге жол ашты. Кері байланыс қалыптастырушы бағалаудың оң әдісі ретінде оқу процесінің қалай жүріп

жатқандығы туралы түсінік береді, жетістіктер мен проблемалар туралы хабарлайды. Кері байланыс – бұл жазу дағдысын қалыптастыруда өз жетістіктері мен олқылықтарын түсінуге көмектесетін ақпарат алу және алға жылжу үшін нақты ұсыныстармен сипатталады.

Бағалау қызметіне қойылатын негізгі талаптардың бірі – білім алушылардың өз нәтижелерін бағалау, қателіктерін көру, әр түрлі жұмыстарға қойылатын талаптарды білу дағдыларын қалыптастыру. Осы мақсатқа жету үшін өзін-өзі бағалау және өзара бағалау әдістерін қолдану тиімді. Академиялық жазудан айырмашылығы B1 деңгейінде жазу дағдысын қалыптастыру жоғары деңгейде ғылыми жұмыстарды жазуды міндеттемейді. Соның негізінде қалыптастырушы бағалау технологиясының әдістерін толығымен пайдалану мүмкіндігін кеңейтеді.

Зерттеудің нәтижелері

Өзін-өзі бағалау – бұл баға қоюмен емес, бағалау процедурасымен байланысты бағалау қызметінің бір түрі. Ең алдымен тапсырмаларды орындау процесінің сипаттамасымен, оның артықшылықтары мен кемшіліктерімен байланысты болады.

Технология өзін-өзі бағалаудың келесі алгоритмін ұсына алады:

1. Тапсырмада не істеу керек еді? Мақсат қандай болды? Нәтижесінде неге қол жеткізу керек еді?

2. Нәтиже оң ба? Шешім, жауап табылды ма?

3. Тапсырманы толығымен дұрыс немесе қате орындады ма? Егер нәтижеге жете алмаса қандай қателіктер жіберілді, нендей қиындықтар бар?

Бұл сұрақтарға жауап беру үшін білім алушы тапсырманың дұрыс стандартты жауабымен салыстыра отырып не топтың кері байланыс реакциясына орай әрекет етуі тиіс.

Топтың не қатарластарының бағалауы қалыптастырушы бағалаудың толыққанды оқыту әдісі болып табылады. Сонымен қатар өзара бағалау білім алушыларға бір-бірінің жұмысын бағалау арқылы зерттелген материалды бекітуге мүмкіндік береді. Өзара бағалаудың артықшылығы – білім алушыларға басқа жұмыстардың күшті және әлсіз жақтарын атап өтуді үйретеді және осылайша өздерінің жетістіктерін талдауға итермелейді.

«Екі жұлдыз және тілек» қалыптастырушы бағалау техникасын оқушылардың шығармашылық жұмыстарын, шығармаларын, эсселерін

бағалау кезінде қолдануға болады. B1 деңгейінде жазу дағдысын қалыптастыру барысында қызығушылықты арттыруға, шет тілде жазу дағдысын тиімді ұйымдастыруға ықпал етеді.

Бұл техниканы орындау барысында әр білім алушыға өз топтасының жұмысын тексеруді ұсынады. Сонымен қатар білім алушылар басқа жұмысқа түсініктеме бере отырып, оны бағаламайды, тек екі оң тұсын анықтап, екі жұлдызшамен белгілейді және өзінің жеке пікіріне орай нақтылауға тиіс бір тілегін ұсынады. Жұлдыздар не істелгенін көрсетеді, тілек келесі қадамдарға бағыт береді. Осылайша бағалау мотивацияның жоғалмауына, өзін бағалаудың төмендемеуіне әсер етеді деп бағалауға негіз береді. Шындығында өзінің ана тілі болып есептелмейтін, қосымша тіл түрінде қолданылатын шет тілінде жазу дағдысын қалыптастыру өзіндік қиындықтармен жүзеге асырылатыны белгілі. Оның ішінде білім алушының психологиялық тұрғыда «эмоционалды жануын» ерекшеліп алуға болады. Жазу дағдысын қалыптастыруда орасан зор кедергі бар демей, кез келген оқушының жұмысынан өзара бір емес екі оң тұсын айқындау жоғары дәрежеде мотивация береді. Тиісінше жағымсыз стрессіз жазу дағдысын меңгеру мүмкіндігін арттырады. Сонымен қатар өзін-өзі бағалау және өзара бағалау әдістері білім алушыларға оқуға деген жауапкершілігін сезінуге мүмкіндік береді.

Мәселен білім алушылар қарапайым бір жобаны аяқтады делік. Оның мақсаты сурет бойынша сипаттау арқылы шағын әңгіме құрастыру болды. Кейін білім алушылар бір-біріне мәтіндерінің негізінде олқылықтарды толықтыру парағын дайындайды. Тиісінше нәтижелерді талдайды және бір-біріне кері байланыс береді.

Қалыптастырушы кері байланыстың артықшылықтарының бірі – білім алушылардың жасай алуында. Олар бір-бірін өздері үйреніп жатқан шет тілдік жазу дағдысы бойынша тексеріп, қайта қарай алады.

Өзін-өзі бағалау «Бағалау парағы» арқылы жүзеге асырылады. Мұнда білім алушы орындалған тапсырмаға қатысты өз пікірлерін білдіреді. Мұндай парақты дербес, топта, жоба бойынша немесе модульді жұмыс істеу кезінде қолдануға болады. Жаңа лексиканы енгізіп, оны шоғырландырғаннан кейін қолданғанда, өздерінің қанша сөз меңгергендерін бағалай алады. Бағалау парағында (1, 2-кесте) өзіне сәйкес келетін жауапты таңдау арқылы жүргізіледі. [12,376]

1-кесте – «Өзімді бағалаймын» парағы

Мен барлық жаңа сөздерді жаттап алдым	
Мен жартысын есіме түсірдім	
Мен есімде қалғаны 3 сөз және одан аз	

2-кесте – «Табыс» парағы

Не болды?	
Менің бүгінгі нәтижем?	
Мен үшін не қиын болды?	
Не істеу керек?	

Қазіргі ағылшын тілі сабағының әртүрлі кезеңдерінде қолданылатын қалыптастырушы бағалаудың көптеген әдістері бар. Жаңа материалды оқымас бұрын қалыптастырушы бағалау әдістерін қолдану студенттердің сабаққа қандай біліммен келгенін анықтауға және сәйкесінше оқуды жоспарлауға, оқу мақсаттарына назар аударуға көмектеседі. Осы техниктерге жатады:

Associations: студенттер тақырып атауымен бірлестіктерін кішкене қағазға немесе тақтаға жазады, осылайша бұрын зерттелген лексикалық материалды қайталап, оны жаңа тақырыпқа қолданады.

Corners: мұғалім сұрақ қояды және оған бөлменің бұрыштарында төрт ықтимал жауап бар. Оқушылар өздеріне дұрыс болып көрінетін жауаптың қасында тұрып, топта өз көзқарастарын дәлелдейтін дәлелдер жасайды.

Sorting: оқушылар педагог ұсынған сөздерді тақырып бойынша таратады.

Know-Want to Learn-Learned: оқушылар кестені толтырады, білемін–қызығамын–білдім, бірінші бағанда тақырып бойынша білгендерін жаза отырып, екінші бағанда – білгілері келетін нәрсені, үшінші бағанда – қызықты сәттердің анықталғанын белгілейді.

Бағалау критерийлері көрсетілген өзін-өзі бағалау және өзара бағалау парақтары. Бұл өлшемдерді мұғалім ұсына алады, сонымен қатар сабақтың басында бірге талқылауға болады. Осы карталармен жұмыс жасай отырып, кіші мектеп оқушылары өз жұмысын немесе сыныптастарының жұмысын бағалауды үйренеді. Өзін және басқаларды сыни тұрғыдан бағалау қабілеті қазіргі заманғы адамның бойында болуы керек маңызды дағды болып табылады.

Талқылау

Сөздерді дұрыс біріктіру, сөз тіркестерін өзгерту мүмкіндігі қарым-қатынас құралы ретінде тілді қолданудың маңызды шарттары. Оқытылатын тілдің грамматикасын ауызша немесе жазбаша сөйлеудегі өнімді дағдыларды қалыптастыру үшін ғана емес, сөйлеуді түсіну және басқа адамдарды тыңдау кезінде де қолданады. Грамматикалық дағдылардың жеткіліксіз деңгейі тілдік кедергі ғана емес, сонымен қатар әлеуметтік-мәдени құзыреттерде кедергісін келтіреді.

Грамматика ұйымдастырушылық қасиетке ие. Шет тілінің грамматикасын үйренудің маңызы логикалық ойлауды, байқауды, сөйлеу қабілетін дамытуда, жазу барысындағы талдау, жалпылау, яғни оны зерттеу барысындағы оқытудың дамытушы, білім беру және тәрбиелік мақсаттарында көрінеді.

Тілді меңгеру процесі таным процестерінің негізінде жүзеге асырылады. Психикалық факторлар кешенінің өзара әрекеттесуімен тұлғаның оқу іс-әрекетінің жетістігі анықталады. Қабылдау, зейін, есте сақтау және ойлау процестері жазуды меңгеруде маңызды рөлге ие.

Қабылдау – тікелей сенсорлық көрініс, санадағы шындық, қабылдау, ажырату және сыртқы әлемнің құбылыстарын игерумен көрінеді. Жазу кезінде адам жаңа ақпаратты қабылдайды, ұғымдар арасындағы, сөйлем мүшелері арасындағы байланысты түсінеді.

Есте сақтау дегеніміз – адамның сана-сында сақталған бұрынғы әсерлер, тәжірибе, ақпараттар қорын санада сақтау және көбейту мүмкіндігі. Қысқа мерзімді ес әсіресе маңызды рөл атқарады, себебі сөйлемдер мен мәтінді жазу кезінде тақырыпқа қатысты ақпарат үнемі жадында сақталуы керек. Жедел жад ақпаратты ұйымдастыру және сақтау құралы ретінде қызмет етеді, ол жазбаша қарым-қатынаста пайдалануға арналған.

Зейін – бұл бағытталған процесс әрі ойдың, көрудің немесе естудің белгілі бір нәрсеге шоғырлануы. Жазу үдерісі кезінде зейіннің тұрақтылығы маңызды рөл атқарады, себебі білім алушылар мәтінді жазу кезінде түрлі қателерді таба алады, тапсырмаларды дұрыс және тез орындауға әрі жаңасына өтуге мүмкіндік алады.

Ойлау дегеніміз – зерделеу, талдау қабілетімен, салыстыру және қорытынды жасаумен сипатталады. Ойлау логиканы түсінуге үйрететін, әсіресе жазу кезіндегі ойлау – әңгімелеу арқылы,

әңгімені жұмыр, бір тақырыптан екіншісіне күрт ауыспай қызықты етуге мүмкіндік береді.

Осылайша білім алушылардың психофизиологиялық ерекшеліктері шет тілін оқыту және меңгеру процесінің әр түрлі кезеңдерінде маңызды рөл атқарады.

Расында жазу дағдысын қалыптастыру түрлі факторларға байланысты екендігі анықталып отыр. Тақырыпқа нысан ретінде алынған қалыптастырушы бағалау технологиясы негізінде шет тілін жазу дағдыларын қалыптастыру үшін әртүрлі әдістерді қолдануға болатыны зерттелді. Оның ішінде ең тиімділері ретінде B1 деңгейі үшін қалыптастырушы бағалау технологиясының бірнеше әдістерін атап өтуге болады.

Олардың бірі «Ақпаратты аудару» тәсілінің мақсаты материалды түсіну және ақпараттың бір түрін екіншісіне аудару қабілетін талдау. Ақпараттың бір түрін басқасына түрлендіруге ықпал етеді, мәселен кестені мәтінге, керісінше мәтінді кестеге, суретті мәтінге, графикті мәтінге аудару арқылы жұмыстың түрі жазбаша түрде орындалады. Атап өту керек B1 деңгейіндегі тұлға үшін бұл тәсіл өте тиімді әсер етеді, жоғарыда атап өткеніміздей бұл деңгейдегі тұлға әртүрлі тақырыптар аясында еркін жаза алу қабілетіне ие, сондықтан да осы тәсіл жазу дағдысын одан ары қарай жетілдіре түседі.

Қалыптастырушы бағалау технологиясының «Бір минуттық эссе» тәсілі жақсы нәтижеге ынталандыратын тәсілдерінің бірі. Мақсаты – тақырыпты зерделеу нәтижесінде білім алушыларда туындаған қиындықтарды талдау, қосымша түсіндіру, бекіту үшін қажетті материалды қайталаумен сипатталады. Тәсілдің ерекшелігі білім алушылар арнайы дайындалған сұрақтар бойынша эссе жазады. Сұрақтар тізбесі әртүрлі болуы мүмкін. Мәселен:

- Мен бүгін сабақта ең бастысы не білдім?

- Мен қандай материалды түсінбедім?

Берілген тәсілдің әмбебаптығы басты ерекшелігі деп айтуға болады. Тек B1 деңгейі үшін емес, басқа да нәтижеге бағытталған үдеріс үшін пайдалануға болатын мүмкіндік береді.

Қалыптастырушы бағалау технологиясының жазу дағдысын қалыптастыруға ұсынылатын келесі тәсіл «жазбалар тізбегі». Бұл тәсілдің мақсаты – білім алушылардың жауаптарын талдау және сабақта туындауы мүмкін қиындықтар туралы қорытынды жасау. Осы тәсілді қолданғанда білім алушылар бір-біріне мұғалімнен сабақта не болып жатқандығы туралы бір сұрақ жазған парақты береді. Парақты

алғаннан кейін білім алушы уақыт тауып, жауап жазып, оны конвертке салады. Осылайша ұсынылған білімді бекітуге әрі жауап дағдысын жетілдіре түсуге ықпал етеді.

Жоғарыда аталған тәсілдерді қолдану спектрі өте кең екені анық, десе де жазу дағдысын қалыптастыру барысында өзіндік артықшылықтарға ие.

Қорытынды

Қорыта келе шет тілдік жазу дағдыларын қалыптастыру кезінде қалыптастырушы бағалау технологиясы өзінің қазіргі деңгейін және шектеулерді түсінуге көмектеседі. Осылайша мета-тілдік сананы көтереді әрі қарай не үйрену керек деген тұжырымға әкеледі. Қалыптастырушы бағалау технологиясы дәл осы орташа деңгейді жоғарылатуға, жазу дағдысын алға жылжытуға бағытталған тәсіл.

Ауызша және жазбаша сөйлеу процестері ажырамас әрі өзара байланысты. Байқағанымыздай пайда болуы мен даму жолдары, психофизиологиялық мазмұны бойынша жазу процесі ауызша сөйлеу процесінен тым ерекшеленеді. Осы тұрғыда шет тілінде жазу дағдысын қалыптастыру үшін қалыптастырушы бағалау технологиясының әдістерін қолдану процесі қызықты етеді деп бағамдауға негіз береді. (Хихлова) [13]

Жазу дағдысын толық қалыптастырған тұлға мәселені тұжырымдайтын кіріспе, өз ойын, пайымын, дәлелдерді білдіретін негізгі бөлім және өзіндік ұстанымын растайтын қорытындыдан тұратын мәтін жаза алуы қажет. Әлбетте B1 деңгейі бұл шарттарды орындай алу мүмкіндіктерін теориялық тұрғыда беруі тиіс. Дегенмен білімді жетілдіру әрі дамыту әркез жақсы нәтижеге жетелейтіні дәлелденген. Дәл осы орайда қалыптастырушы бағалау технологиясы арқылы нәтижеге жету мүмкіндігі жоғары екені зерделенді.

Тақырыпты зерттеу барысында жазу адамның бірқатар қабілеттерін дамыту үшін өте маңызды екендігі, оның ішінде зейіннің шоғырлануына, есте сақтау, қабылдау процестеріне әсері сараланды. Жазу – білімге алғашқы қадам. Ол психомоторлық дағдыларды дамытады, онсыз балаға сабақ тақырыптары мен оқу материалын қабылдау қиынға соғады. Алдымен жазу балалардың танымдық қабілеттерін дамытуға көмектесетіні сөзсіз.

Ми дамыған сайын миллиондаған синаптикалық байланыстар пайда болады және жазу

дағдысы ойын әрекеті немесе еңбек әрекеті сияқты мидың белсенділігі мен сол байланыстардың дамуын ынталандырады. Жазуды үйрену баланың психомоторлы дамуының ең маңызды кезеңі болып табылады. Жазу бұлшықет қозғалыстарын үйлестіруге ықпал етеді және ептілікті дамытады, әсіресе ұсақ моториканы бақылау, кішкентай немесе күрделі қимылдарды орындау үшін қолды, алақанды және саусақты үйлестіру.

Оқушылар мен ересектерге арналған сынақтар көбіне компьютермен жаттағаннан гөрі, үйренген сөздерді қолмен жазу арқылы сауатты жазатындығын көрсетеді. Қолмен жазу оқушыларға әріптерді жақсы есте сақтауға және елестетуге көмектеседі. Бұл ақпаратқа назар аударуды күшейтеді, бұл біздің миымызға алынған деректерді жақсы бағалауға және ұйымдастыруға мүмкіндік береді.

Егер бала жақсы жазуды үйренбесе, бұл оның оқу қабілетіне әсер етуі мүмкін және мәтінді, сөздер мен сөз тіркестерін және емлені түсінуде қиындықтарға әкеледі.

Байқағанымыздай студент немесе ересек адам үшін емес, жазу дағдысын дұрыс қалыптастыру танымдық процестерді ынталандыратын негізгі әрекет. Осылайша шет тілінде жау дағдысын қалыптастыру арқылы басқа процестерді жеделдейтінін нақты айтуға болады.

Жазуды нәтижелі оқыту үшін тілдің кезкелген басқа аспектілерін үйрену сияқты, үнемі дамуды қажет ететін мотивация қажет екенін атап өткен жөн. Білім алушылар көбіне жазуға ықылас танытпай жатады, бұл олардың қиындықтарымен, сондай-ақ мотивацияның болмауымен байланысты. Оларды қызықтыру арқылы жазу дағдыларын меңгерудің маңыздылығын атап өту керек. Бұл дұрыс ұйымдастырылған кезде тұрақты оң нәтиже беретін қиын әрі қызық жұмыс. Осы тұрғыда қалыптастырушы бағалау технологиясын пайдаланудың тиімді тұстары ерекше көрсетілді. Сабақтарда ойын технологияларын, заманауи техникалық құралдарды, ақпараттық және коммуникациялық құралдарды қолдана отырып, әсіресе жазу дағдысын дамытуға ықпал ететін қалыптастырушы бағалау, олардың өздерін бағалау арқылы мотивацияның пайда болуына әкеледі деп пайымдалады.

Шет тілінде жазу дағдысын қалыптастыру аса маңызды, себебі ол коммуникативтік жазбаша сөйлеудің негізі болып табылады және орфографиялық және пунктуациялық дағдыларды қалыптастыруға ықпал етеді, грамматика мен сөйлеу формулаларын білуді жақсартады, білім алушылардың белсенді лексикалық қорын кеңейтуге ықпал етеді.

Әдебиеттер

- 1 Пассов Е.И. Программа-концепция коммуникативного иноязычного образования. Концепция развития индивидуальности в диалоге культур. – М.: Просвещение, 2000. – 174 с.
- 2 Рогова Г.В., Верещагина И.Н. Методика обучения английскому языку на начальном этапе в общеобразовательных учреждениях: пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1988. – 224 с.
- 3 Соловова Е.Н. Методика обучения иностранным языкам: Базовый курс лекций: пособие для студентов пед. вузов и учителей. – М.: Просвещение, 2002. – 239 с.
- 4 Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам: пособие для учителя. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: АРКТИ, 2003. – 192 с. – (Метод. биб-ка).
- 5 Руководство по критериальному оцениванию для учителей основной и общей средней школ: учебно-методическое пособие. – Астана, 2017. – 55 с.
- 6 Уровень английского B1 – Электрондық ресурсы, URL: <https://www.efset.org/ru/cefr/b1/>
- 7 Dragemark Anne, Oscarson. Self-Assessment of Writing in Learning English as a Foreign Language A Study at the Upper Secondary School Level// GÖTEBORG STUDIES IN EDUCATIONAL SCIENCES. – 2009. – 334р.
- 8 Tokuhama-Espinosa. Making Classrooms Better: 50 Practical Applications of Mind, Brain, and Education Science (WW Norton & Company). – 2 h015. – 440 p.
- 9 Хэтти Дж. Visible Learning Feedback // Электрондық ресурсы, URL: <https://visible-learning.org/2018/06/visible-learning-feedback-hattie/> Дата доступа 21.01.2021
- 10 /Формативное оценивание на уроках иностранного языка – Электрондық ресурсы, URL:<https://kopilkaurokov.ru/angliiskiyYazik/prochee/formativnoeotsenivaniienaurokakhinostrannogoiazuka> Дата доступа: 21.01.2021
- 11 Нағымжанова Қ.М., Арыстанқұлова Г.У. Жоғары оқу орынында шетел тілдерін оқытуда лингвистикалық мәдениетті қалыптастырудың психологиялық алғышарттары // Хабаршы, № 3 (118) • 2017. – 599 б.
- 12 /Improving Self-Regulation for Learning in EFL Writing in Secondary Education in Blended Environments // Doctorate-candidate: Núria de Salvador de Arana Supervisor: Dra. María José RocheraVillach Co-supervisor:/Dra. Ana Remesal Ortiz Barcelona, 2018 – 13p. 287p
- 13 Хихлова Д.А. Формативное оценивание/ – Электрондық ресурсы, URL:http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Pedagogica/5_203152.doc.htm

References

- Dragemark A., Oscarson (2009). Self-Assessment of Writing in Learning English as a Foreign Language A Study at the Upper Secondary School Level. GÖTEBORG STUDIES IN EDUCATIONAL SCIENCES. 334p.
- English level B1 – Electronic resource (2021), URL: <https://www.efset.org/ru/cefr/b1/>
- Formative assessment in foreign language lessons (2021). URL: https://kopilkaurokov.ru/angliiskiyYazik/prochee/formativnoi_eotsienivaniinaurokakhinostrannoghoiazyka
- Galskova N.D. (2003). Sovremennaya metodika obucheniya inostrannym yazykam [Modern methods of teaching foreign languages]. Moscow, Glossa, ARKTI, 192 p. (In Russian)
- Guidelines for criteria-based assessment for teachers of basic and general secondary schools (2017). Teaching manual. Astana, 55 p. (In Russian)
- Hattie J. (2021). Visible Learning Feedback. URL: <https://visible-learning.org/2018/06/visible-learning-feedback-hattie/>
- Improving Self-Regulation for Learning in EFL Writing in Secondary Education in Blended Environments (2018). Doctorate candidate: Núria de Salvador de Arana Supervisor: Dra. Maria José RocheraVillach Co-supervisor:/Dra. Ana Remesal Ortiz Barcelona, 287p
- Khikhlova D.A. (2021). Formative assessment. URL: http://www.rusnauka.com/43_DWS_2015/Pedagogica/5_203152.doc.htm
- Nagymzhanova K.M., Arystankulova G.U. (2017). Jogari oqu ornında shetel tilderin oqıtuda lingvistikalıq madenieiti qalıptastırwdm psihologiyalıq algısharttarı [Psychological prerequisites for the formation of linguistic culture in the teaching of foreign languages in higher education]. BULLETIN, № 3 (118). 599. (In Kazakh)
- Passov, E.I.(2000). Programma-kontseptsiya kommunikativnogo inoyazychnogo obrazovaniya. Kontseptsiya razvitiya individual'nosti v dialoge kul'tur [Program-concept of communicative foreign language education. The concept of the development of individuality in the dialogue of cultures]. Moscow: Education, 2000. 174 p. (In Russian)
- Rogova, G.V., Vereshchagina I.N. (1988). Metodika obucheniya angliyskomu yazyku na nachal'nom etape v obshcheobrazovatel'nykh uchrezhdeniyakh. Posobiye dlya uchitelya. [Methodology of teaching English at the initial stage in educational institutions. A guide for the teacher]. Moscow: Education, 224. (In Russian)
- Solovova, E.N. (2002). Metodika obucheniya inostrannym yazykam: Bazovyy kurs lektsiy. Posobiye dlya studentov ped. vuzov i uchiteley [Methods of teaching foreign languages: Basic course of lectures. A handbook for ped students. universities and teachers]. Moscow: Education, 239 p (In Russian)
- Tokuhama-Espinosa (2014) Making Classrooms Better: 50 Practical Applications of Mind, Brain, and Education Science (WW Norton & Company). 440p